

ствуєт и докaзывает истину... Это свидетельство написано на лице подвижника» [2, с. 361]. В Библии всячески подчеркивается световой характер преображения лица в лик, который напоминает диск солнца. Флоренский понимает преображение не как новое рождение, изменение, а как духовное просветление и очищение, преобразующее эмпирическое тело.

Таким образом, постигая сущности в «лике», человек обязан преодолеть в себе тягостные пути конкретного «лица» и осуществить на деле предназначенное: дать сущности в их явлениях. Через человека и только через него одного, божественные сущности жизни могут стать явлениями жития. Лик как прообраз, преображенный «лицом», явлен в личине, которая становится именно символом, поскольку за наличностью лица скрывает божественный лик сущности. Человек же есть символ, так как в нем есть знак иного, и он есть знак иного.

Список литературы

1. Флоренский П.А. Иконостас // Сочинения: В 4 т. / Сост. и общ. ред. игумена Андроника (А.С. Грубачева). – М.: Мысль, 1996. – Т. 2. – С. 419–527.
2. Флоренский П.А. Имена: Сочинения. – М.: 1998.

УДК 17.0

ФІЛОСОФІЯ НАРАТИВУ ТА ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ

Т.В. Подольська
Харків, Україна

Загальновідомо, що в перекладі з англійської наратив означає розповідь, оповідання. Але звертаючись до більш ґрунтовних дефініцій цього поняття, дамо декілька визначень, посилаючись на різні джерела. Новітній філософський словник дає таке визначення: «наратив – поняття філософії постмодерну, яке фіксує процесуальність самоздійснення як засіб буття тексту» [3, с. 473]. Нагадаємо, що появою цього терміну в філософії ми зобов'язані історіографії, де він виникає в межах «наративної історії», яка тлумачить зміст історичної події не як зумовлений об'єктивною закономірністю історичного процесу, але як той, що виникає у контексті розповіді про подію та іманентно пов'язаний з інтерпретацією. Виходячи з цього, текст в постмодернізмі не розглядається з точки зору презентації в ньому початкового об'єктивно наявного змісту, тобто має місце руйнування, за Деррідою, онто-тео-телео-фалло-фоно-лого-центризму тексту. Дійсна свобода реалізує себе у постмодернізмі завдяки наративним практикам. Разом з Гадамером констатуємо, що все, що є людським, має бути висловлено [там саме].

Існує також тлумачення нашого визначального поняття в межах лінгвістичної традиції. В цьому контексті можна говорити також про близький термін «дискурс».

Й.Брокмейер та Р.Харре пропонують таке розуміння наративу: «наратив – це ім'я якогось ансамблю лінгвістичних та психологічних структур, які передаються культурно-історичним шляхом та обмежені рівнем майстерності кожного індивіда та сумішшю його або її соціально-комунікативних здатностей з

лінгвістичною майстерністю» (протезні засоби за Брунером) [1, с. 30-31]. Дискурс розуміється як лінгвістичний продукт (як процес, так і результат), а тому, можна сказати, що наратив – це підвид дискурса.

Автори відзначають, що повідомлення презентується у вигляді історій, які розповідаються відповідно до визначених погоджень. Таким чином можна зробити висновок, що наш локальний репертуар наративних форм переплітається з більш широким культурним набором дискурсивних порядків, які визначають, хто яку історію розповідає, де, коли та кому. Тобто, кожне наше оповідання нерозривно пов'язане з нашою наративною ідентичністю. Ми весь час, як це буде пояснено нижче, маємо здійснювати підбір того сценарію, який буде зрозумілий для конкретної особистості, групи, суспільства. Але при цьому наша самість, «*ipse*» за Рікером, має залишатись відносно стійкою в часі.

Цікавим у цьому контексті є аналіз наративного аспекта соціального існування індивіда як підстави формування його ідентичності. Погодимось з Л.М.Газнюк у тому, що з одного боку, звертання до наративу орієнтує соціально-філософський аналіз на вивчення суб'єктивності, оскільки будь-яку історію розповідає індивід та інтерпретує індивідуальна свідомість. З іншого боку, зрозуміло, що історія будь-якого персонального буття конституювана певними більш складними структурами, які включають надіндивідуальний розвиток подій, соціальні системи смислів [2, с. 4-5]. А відтак, життя отримує раціональне обґрунтування з точки зору цієї більшої структури, оскільки для персони, яка живе цим життям, і для інших людей це життя висвітлюється на тлі цієї більшої структури. Але життя не звідне до системи смислів, яка його конституювала. «Я» є суб'єктом своєї власної персональної історії, яка наділена своїм власним особливим і неповторним значенням [там саме].

Ця неможливість звести життя до системи смислів може бути пояснена на підставі розрізнення двох типів питань, за допомогою яких формується самопояснення людини. «На питання «Що є Я?» людина відповідає, залучаючи соціальні характеристики, як то національність, стать, професія. Уявлення про себе, про своє «Я» – концепція особистості – синтезується на ґрунті множини взаємодій, в які потрапляє людина впродовж життя, і у кожний певний момент часу вона містить засвоєні ролі, статуси, норми та цінності, які не повинні суперечити одне одному і бути взаємовиключними. «Я-концепція» іноді може бути розпливчастою і дезінтегрованою, а тому може послабити її здатність керувати поведінкою особистості, і якщо людина без особливих труднощів може кваліфікувати себе за мірками соціальних визначень, то проблема фіксації того особливого, неповторно персонального значення, яке несе в собі її життя, відповіді на питання «Хто є Я?» викликає певні труднощі» [там саме].

Саме останнє питання для нас є більш цікавим, оскільки стосується більш глибокого рівня саморефлексії та може бути вбудоване у сферу соціально-філософських та філософсько-антропологічних проблем. Труднощі, викликані спробами знайти відповідь на питання «Хто є Я?» пояснюються, зокрема, тим, що у повсякденному житті особистості її «Я-концепція» фігурує значною мірою несвідомо, як несвідомо вона коригується й навіть розвивається. Як наслідок цього, завжди будуть проблематичними зусилля гуманітарних наук проникнути в цю частину життя «Я» і спроби перекласти її мовою точних категорій. «Як можна зафіксувати щось незрозуміле, яке переважно частину часу функціонує за межами усвідомлення моїм персональним «Я»? [там саме].

Автор підсумовує, і з цим неможливо не погодитись, що отримати доступ до персональної ідентичності та «Я-концепції» можна за допомогою звертання до наративу. Наратив, конструювання правдоподібних розповідей розуміється як

«один з головних способів, за допомогою якого люди отримують доступ до подій свого життя і до усвідомлення самих себе та інтерпретації персонального буття. Персональні розповіді являють собою події людського життя не як приклади загальних законів, а радше як елементи історії, в яких індивідуальний або колективний суб'єкт зазнає змін, які наповнені сенсом. Зміни у персональному бутті людини осмислені завдяки її зв'язку з попередніми та майбутніми подіями її життя. Кожна людина може з'єднати своє персональне існування в одне ціле, розуміючи його як вираження єдиної історії, яка розгортається і розвивається у визначеному просторовому та часовому проміжку» [2, с. 5].

Хоча наратив є одним з головних способів самопояснення особистості, але це не означає, що за межами аналізу залишаються інші способи самопояснення, і насамперед структурні. Виходячи з двох загальних питань, які було сформульовано вище, можна відокремити два ключових типи саморефлексії особистості. В структурній саморефлексії (питання «Що є Я?») ми пов'язані з самооцінкою, порівнянням нашого характеру та його рис або із загальноприйнятими нормами, або з тими вимогами, які висувають для досягнення бажаних цілей. У наративній саморефлексії (питання «Хто є Я?») ми осмислюємо і розповідаємо попередні події як поворотні пункти в нашій життєвій історії. Завдяки наративному методу людські дії набувають сенсу та відрізняються від просто фізичних рухів. «Наратив дозволяє розпізнати осмисленість індивідуальних досвідів та переживань, указуючи на те, як вони функціують у ролі частин цілого» [2, с. 9].

Якщо відокремити, з певною часткою умовності, «філософію наративу», то головним її призначенням можна вважати з'ясування значення подій для людського існування. Наративний метод є особливо чутливим, що також обґрунтовує Рікер [4], до часового модусу людського існування.

Наративна рефлексія, тобто момент самовизнання, осмислення людиною власної долі завжди повинен бути начебто вирваним із соціальної субстантивності.

Підсумовуючи, зазначимо, що персональне буття людини перебігає в часі, воно темпоральне, але воно не позбавлене історичності в тому розумінні, що саморозуміння передбачає здатність пригадати та сформулювати свою історію і, як це часто трапляється, здатність на її ґрунті бачити своє можливе майбутнє. Спогади своєї власної історії є перш за все проблемою Я-нاراتиву.

«Таким чином, наратив є формою дискурсу, яка належить персональному буттю людини. Порушені самоформативні процеси є порушенням індивідуальної ідентичності, що пов'язано з руйнуванням часової впорядкованості існування і може бути виправлено через переоповідання» [2, с. 15].

Література:

1. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. – 2000. – №3. – С. 29–42.
2. Газнюк Л.М. Філософія наративу в персональному бутті людини // Філософська думка. – 2004. – №4. – Стор. 3–15.
3. Новейший философский словарь / Сост. А.А.Трицанов. – Мн.: Изд. В.М.Скакун, 1998. – 896 с.
4. Рікер П. Сам як інший / Пер. з фр. – К.: Дух і Літера, 2000. – 458с.